

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ*

Ο ΑΡΕΑΜΕΝΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Υ Π Ο

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ - ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΖΑΦΕΙΡΗ

Μητροπολίτου Περιστερίου -- Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΤΙΝΑ

Ἡ προσοχή καὶ τὰ δῖματα οὐχὶ μόνον τῶν πιστῶν τῶν δύο συνδιαφερομένων Ἐκκλησιῶν τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν καὶ γενικώτερον καὶ σύμπαντος τοῦ κόσμου ἀπεμακρύνθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ παρελθόντος Μαΐου ἀπὸ τὰς ἐστίας ἐκρήξεως ἐνὸς νέου παγκοσμίου πολέμου, ἀπὸ τὸν ἀνησυχητικὸν πληθωρισμὸν, ἀπὸ τὴν συνεχῶς ἀξαναμένειν ἐνεργειακὴν κρίσιν, ἀπὸ τὴν ἀνεργίαν καὶ τὰς ἀδυσωπήτους ἐκδηλώσεις τῆς ἀναρχίας διὰ τὰ στραφῶσι πρὸς τὰς ἱστορικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πάτμον καὶ Ρόδον, τὰ χῶματα τῶν ὁποίων ἤγλασαν οἱ πόδες τοῦ Ἐδαγγελιστοῦ καὶ μαθητοῦ τῆς ἀγάπης Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἡ στροφή αὕτη ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, καὶ δὴ ἀπάσης τῆς Χριστιανοσύνης ὑπῆρξε μὲν ἀφ' ἐνὸς στροφή καὶ μελαγχολικὴ ἀναδρομὴ πρὸς τὸ πικρὸν καὶ ὀδυνηρὸν παρελθὸν τῆς διαστάσεως μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς καὶ Λατινικῆς Δύσεως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰδιάζον αὐτῆς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὑπῆρξεν ἡ χρηστὴ προσδοκία καὶ ἐλπίς δημιουργίας καταλληλοτέρων καὶ ἅμα ἀποδοτικωτέρων συνθηκῶν πρὸς καλλιέργειαν εὐνοϊκωτέρου τινὸς κλίματος ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἦτο ἐφικτὴ ἡ ἐκτόνωσις τοῦ δραματικοῦ καὶ βαρναλοῦς ἀπωτάτου παρελθόντος καὶ ἡ ἐπανάνωσις τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦθ' ὅπερ ἀκολούθως θὰ προσελεύει τὸ ἔδαφος πρὸς ἔνωσιν πασῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν.

* Ἡ παρούσα ἐργασία ἀποτελεῖ περαιτέρω ἀνάπτυξιν εἰσηγήσεως δοθείσης ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆ 7ῆ Ὀκτωβρίου 1981.

Είναι αναντίρρητον γεγονός, ότι ὅσον ἐπλησίαζεν ἡ ἱστορική ἡμέρα τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τοῦ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Θεολογικοῦ Διαλόγου τόσον περισσότερον ἠύξανε ἡ ἀγωνία τοῦ κόσμου, καὶ δὴ τόσον τῶν φίλα ὅσον καὶ τῶν μὴ εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διακειμένων κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ἀνηκόντων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Βεβαίως, οἱ μὴ φίλα διακείμενοι πρὸς τὸν Θεολογικὸν Διάλογον καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐκκινούσι πρωτίστως καὶ κυρίως ἐκ τῆς δυνάμεως, τὴν ὅποیان ἀρηγικῶς ἀσκεῖ τὸ ἐκκλησιαστικοθεολογικὸν παρελθόν, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος μέχρι καὶ τῶν πρώτων δεκαετιῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ Κ' αἰῶνος. Εἰς τὴν καταλυτικὴν ταύτην δύναμιν τοῦ παρελθόντος δεόν κατὰ πρῶτον λόγον νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἀπροθυμίαν, τὴν ὅποیان παρουσιάζουσιν οὗτοι ὡς πρὸς τὴν δεκτικότητα συλλήψεως τῶν αἰτημάτων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀλλαγῆς τοῦ σκηρικοῦ τῆς τε θεολογικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς προβληματολογίας, τὴν ὅποیان καλεῖται ἐπιτακτικῶς σήμερον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ γενικώτερον ἅπασα ἀνεξαρτέτως ἡ Χριστιανισμὸς νὰ ἀντιμετωπίσουν ριζικῶς καὶ τελεσιδικῶς ἀπὸ κοινοῦ.

Πάντα τὰ ὡς ἄνω λεχθέντα εἶναι ἱκανὰ νὰ δηλώσωσιν, ὅτι αἱ ἐπιφυλάξεις Ὁρθοδόξων τινῶν ὡς πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν δύο πρεσβυγενῶν παραδοσιακῶν Ἐκκλησιῶν οὐδόλως προέρχονται ἐκ μισαλλοδοξίας τινός ἢ καὶ ἔχθρας πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ὄντολογικῆς συνθέσεως τοῦ σήμερον μετὰ τοῦ χθές, τοῦ παρόντος μετὰ τοῦ ἀπωτέρου καὶ ἀπωτάτου παρελθόντος, ἐκ τῆς διαφοροποιήσεως τῆς ἐκτιμήσεως τῶν συγχρόνων διεκκλησιαστικῶν, διαχριστιανικῶν καὶ συνάμα καὶ πολιτικῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου κοινωνίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ βάθος καὶ πλάτος ἀνάλυσιν ὠρισμένων ἡμιστὰ ἐπιδειξίων λόγων καὶ πράξεων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἅτινα θὰ ἠδύναντο καὶ θὰ ἔπρεπεν ἀσφαλῶς νὰ ἀποφενχθῶσι, προκειμένου νὰ ἐξαλειφθῇ σταδιακῶς ἡ δυσπιστία καὶ νὰ καλλιεργηθῇ βαθμιαίως ἀντ' αὐτῆς εἰλικρινεστέρα ἀμοιβαία ἐκτίμησις, βαθυτέρα ἐμπιστοσύνη καὶ στενωτέρα συνεργασία ἐπὶ τε τῶν θεωρητικῶν καὶ τῶν πρακτικῶν τομέων, πρὸς ὄφελος ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τόνωσιν τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς τῶν πληρωμάτων αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς προαγωγῆς καὶ ἐπιτεύξεως τῆς συγκινοῦσης πάντα Χριστιανῶν—ἀνεξαρτήτως δόγματος—ιδέας τῆς ἐπανενώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς κοινῆς ἐν τῷ σημερινῷ τεχνοκρατούμένῳ κόσμῳ μαρτυρίας αὐτῶν. Περιττὸν δὲ νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα διὰ πᾶσα τυχὸν πρᾶξις τοῦ Βατικανοῦ ἀποβλέπουσα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰ εἰδικώτερα καὶ γενικώτερα συμφέροντα τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ ἀνὰ τὴν οἰκου-

μένην καὶ ἀγνοοῦσα παντελῶς τὰς τυχόν ἀντιδράσεις τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἀσφαλῶς θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ *imperium Romanum* τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ πάσῃ συγχρόνως νὰ ἐνεργῇ ὡς καταλυτικὴ δύναμις εἰς τὴν ὑπὸ πάντων ποθουμένην ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀποφασιστικῆς σημασίας καὶ ἀξίας δύναμις πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν ἐπιφυλάξεων καὶ ἐνδοιασμῶν ἐνίων Ὁρθοδόξων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς προϋποθέσεις καὶ τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ἤδη ἀρξαμένου ἐν Πάτμῳ-Ρόδῳ Θεολογικοῦ Διαλόγου.

Φρονοῦμεν ταπεινῶς ὅτι ἐπιβάλλεται, προκειμένου ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Διάλογος νὰ στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας, νὰ μὴ ἀπομονωθῶσι μόνον τὰ ὑπερῶς ὀδοῦσα ἢ τὰ ὑπερρωμαιοκαθολικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ἅτινα δρῶσι καταλυτικῶς εἰς τὸν Διάλογον, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὲρ ἄγαν οἰκουμεινικά, ἅτινα ἐθελοτυφλοῦσι πρὸ σοβαρῶν καὶ ἐνίοτε ἀνυπερβλήτων ἐμποδίων καὶ βλέπουσι τὰ πάντα παραδείσια.

Σημειοῦντες τὰ ἀνωτέρω ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ὑπερασπισθῶμεν τῆς παρατάξεως ἐκεῖνης, ἥτις ἔχει ἐνδοιασμοὺς οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις ὑφ' ἃς δέον νὰ διεξαχθῇ ὁ Θεολογικὸς Διάλογος, οὔτε ἐπίσης νὰ καταδικάσωμεν τούτους καὶ νὰ δικαιολογήσωμεν τοὺς ἑτέρους. Ἀπλῶς καὶ μόνον σκοποῦμεν ἐνταῦθα νὰ τονίσωμεν, διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ ἀρξαμένου Θεολογικοῦ Διαλόγου καὶ ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία αὐτοῦ θὰ ἐξαρτηθῶσι κυρίως καὶ πρωτίστως οὐχὶ τόσο ἐκ τῶν μεγάλων λόγων, τῶν θεαματικῶν ἐπιφανειακῶν χειρονομιῶν καὶ τῶν ὑπερμέτρων ὑποσχέσεων τῶν ὑπεροικουμεινιστῶν, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐξ ὠρισμένων καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν ἀποφάσεων καὶ τελεσιδικου σημασίας καὶ ἀξίας ἐνεργειῶν καλῆς θελήσεως σύμπαντος τοῦ πληρώματος ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ ὑπάρχουσα εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἐκκλησίας «εὐλικρινής» διάθεσις διεξαγωγῆς διμεροῦς Θεολογικοῦ Διαλόγου ἀναντιρρήτως ἀποτελεῖ καλὸν οἰωνόν, οὐχ ἦττον ὁμοῦ δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ ἔκβασις, ἥτις ἀπαραιτήτως, ἐκτὸς τῆς θερμῆς ἡμῶν προσευχῆς καὶ τῆς ζωοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προϋποθέτει ὡσαύτως καὶ τὴν δραστηριοποίησιν τῆς κοινῆς ταύτης ἀγαθῆς διαθέσεως καὶ τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς οὐχὶ διὰ μιᾶς ἀτέρμονος βαττολογίας, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ διὰ συγκεκριμένων καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν, θεολογικῶν, ποιμαντικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν πράξεων, αἵτινες θέλουσι προετοιμάσῃ καταλλήλως τὸν τε κλῆρον καὶ τὸν λαὸν διὰ νὰ ἀποδεχθῶσιν οὗτοι —δταν καὶ ἐφ' ὅσον ἔλθῃ ἡ κατάλληλος στιγμή καὶ ὠρίμασις τῶν νοῶν καὶ τῶν καρδιῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ δταν εὐδοκήσῃ ὁ πανάγαθος Θεός— τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἔνωσις αὕτη δὲν θὰ

πραγματοποιηθῆ, ὡς εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται τις, ἀποτόμως, ἀλλὰ θὰ εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα μιᾶς μακρᾶς καὶ λίαν ἐπιπόνου σταδιακῆς καταλλαγῆς τῶν δύο πλευρῶν, διὰ τρόπον ἀκριβῶς καὶ ἢ μεταξὺ αὐτῶν ἀπομόνωσις ἐπῆλθεν οὐχὶ ἀποτόμως ἀλλὰ σταδιακῶς καὶ βαθμαίως.

† Ὁ Μητροπολίτης Περιστερίου
Χρυσόστομος (Γεράσιμος) ΖΑΦΕΙΡΗΣ
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

1. Τὸ παρελθὸν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ παρόντος.

Ὡς εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσι, τόσον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὅσον καὶ ἡ Ὁρθόδοξος, μέχρι καὶ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐν μέρει δὲ καὶ πέραν τούτου, δὲν ἀπετέλουν δύο κεχωρισμένας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνον Ἐκκλησίαν, τ.ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τὰ μέσα ὅμως τοῦ Η' αἰῶνος ἤρξατο νὰ διαφαίνεται καὶ διενεργῆται δι' ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεων τὸ ὄντως ὀδυνηρὸν καὶ λίαν καταστρεπτικὸν δι' ἀμφοτέρας τὰς ἀδελφὰς Ἐκκλησίας ἱστορικὸν σχίσμα. Τοῦτο ἔλαβε χώραν εἰς δύο φάσεις: πρῶτον μὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐπὶ Πατριάρχου Κων/λεως Φωτίου καὶ Πάπα Ρώμης Νικολάου τοῦ Α', καὶ δεύτερον ἐπὶ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ Πάπα Λέοντος τοῦ Θ' (1054), ὅτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως ἀπέκοψεν ἑαυτὴν ἐκ τοῦ κορμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἀνεθεμάτισε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τ.ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ὡς ἄνω διάσπασις ἐγένετο κυρίως διὰ λόγους θεολογικούς, λειτουργικούς, κανονικῆς δικαιοδοσίας, πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ζωὴν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ λόγους καθαρῶς διαφορετικῆς ψυχολογίας, νοοτροπίας καὶ τρόπου σκέψεως καὶ ζωῆς, ὅστις καὶ σήμερον ἀκόμη διαφοροποιεῖ τὴν σκέψιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

*

Ἐνωρίτατα ἐγένετο ἀντιληπτόν, ὅτι τὸ σχίσμα συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀτονήσῃ ἡ δυναμικότης τόσον τῆς Δυτικῆς ὅσον καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ἀμβλυνσιν τῶν συνεχῶς ἐπαυξανομένων ὀδυνηρῶν συνεπειῶν τοῦ σχίσματος τούτου ἐγένοντο ὠρισμένα ἀπόπειραι ἀρχικῶς μὲν πρὸς γεφύρωσιν τοῦ ὀλοταχῶς μεγενθυνομένου χάσματος, εἶτα δὲ καὶ πρὸς ἐπανάνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἄπασαι αἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς γενόμεναι ἐνωτικαὶ ἐκεῖναι προσπάθειαι εἰς οὐδὲν θετικὸν καὶ συγκεκριμένον ἀποτέλεσμα κατέληξαν.

Εἰς τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν πασῶν τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν σὺν τοῖς ἄλλοις συνέβαλον,

α) Αἱ μεγάλαι καὶ ἅμα μὴ κανονικαὶ ἀξιώσεις τῶν διαφόρων Παπῶν.

β) Αί προσπάθειαι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νά ὑποτάξῃ πάσῃ θυσίᾳ καὶ παντὶ σθένει τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν διὰ τῶν μεγάλων Σταυροφοριῶν, τὰς ὁποίας ἢ εἰδικῶς διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ὠργάνωσαν λίαν ἐπιμελῶς οἱ Πάπαι ἢ ἐπέτρεψαν καὶ ἠνύνησαν νά ἐξελιχθοῦν καὶ ἐκφυλισθοῦν ἐν τῇ πορείᾳ των, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο πρόξενοι ἀπείρων κακῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, εἰς ὠρισμένας δὲ περιοχὰς συνέβαλον κατὰ τρόπον τελεσίδικον εἰς τὴν ἄπαξ καὶ διὰ παντὸς ἐπιτάχυσιν τοῦ τελείου ἐξαφανισμοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

γ) Ἡ ἀνάπτυξις περιέργου τινὸς Ἐκκλησιολογίας, ὅπως ξένης ἕως τότε καὶ ἐξ ὀλοκλήρου ἀντιθέτου πρὸς τὴν Βιβλικὴν καὶ Πατερικὴν Παράδοσιν τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὡς ἄνω ἀντιβιβλικῆς καὶ ἀντιπατερικῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ ὁ τονισμὸς αὐτῆς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν πιστῶν, συνέτειναν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ διοίκησει τῆς Ἐκκλησίας ἐπισκοπικοσυνοδοτικοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ὀριστικὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἐν τῇ Δύσει διὰ τοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, ὅστις δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὰ καθαρῶς πνευματικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς αὐτὰ ἀσκεῖ καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν διὰ νά κηρυχθῇ ἀργότερον ὑπὸ τῆς Α' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ὡς ἀλάθητος κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

δ) Αἱ ἐνωτικαὶ αὐταὶ προσπάθειαι δὲν κατέληξαν εἰς αἴσιον πέρας διότι δὲν ἦσαν καρπὸς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ εὐλικρινείας καὶ δὲν προωθοῦντο ἐκ καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν λόγων καὶ διαθέσεων, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐκ πολιτικῶν σκοπιμοτήτων ὠρισμένων ἐκ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οἵτινες παντὶ τρόπῳ ἐπιέζοντο ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ ἐπεδίωκαν τὴν ἔνωσιν, ὑπολογίζοντες μεγάλως καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Δυτικῶν διὰ νά διασώσωσιν ἀπὸ τοὺς μαινομένους ἐχθροὺς τὴν συνεχῶς φθίνουσαν Αὐτοκρατορίαν. Τοῦτο σαφῶς διαφαίνεται καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς τελευταίας ψευδενωτικῆς Συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας (1439), ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἐδέχθησαν τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Δυτικὴν, προκειμένου νά ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀπαιτουμένη βοήθεια ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν ἐχθρικῶν ὀρδῶν.

*

Σήμερον, ὅμως, μετὰ παρέλευσιν ἑννέα καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ τελικοῦ σχίσματος καὶ τῆς ψευδενωτικῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ πέντε αἰῶνων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἱ δύο Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται πρὸ μιᾶς ἄλλης ὅπως διαφορετικῆς ἀπὸ

τῆς παρελθούσης καταστάσεως. Εἰς τὸ ἐν τῷ μεταξύ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα τὸ κλίμα ἥλλαξεν ὄχι μόνον ἐξωτερικῶς ἀλλ' ἐπὶ πλέον —καὶ τοῦτο ὀφείλομεν ὅλως ἰδιαιτέρως νὰ τὸ ὑπογραμμίσωμεν—, καὶ ἐσωτερικῶς. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ταύτην ἀλλαγὴν συνετέλεσαν πολλοί, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, παράγοντες, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς κυριωτέρους μετὰ μεγάλης σαφηνείας, ρεαλισμοῦ καὶ ἐποικοδομητικῆς αὐτοκριτικῆς ἀνέλυσεν ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, εἰς τὸν λίαν ἐμπεριστατωμένον λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐν Ρόδῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Διορθοδόξου Θείας Λειτουργίας, τῆς τελεσθείσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου, καὶ τὸν ὁποῖον, λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας σημασίας τὴν ὅποιαν ἔχει, παραθέτομεν ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς παρουσίας ἐργασίας ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων κειμένων τῆς Συνελεύσεως τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Πάτρῳ-Ρόδῳ¹.

2. Οἱ δραματισταὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου.

Ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὀφείλομεν ὅλως ἰδιαιτέρως νὰ γραμμίσωμεν, ὅτι ἡ πρωτοβουλία διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ κλίματος τῶν σχέσεων, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐπίσημον ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου, ἀνήκει τόσον εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐδραν.

Ὅντως, ἡ ἀνοδος εἰς τὸν πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Θρόνον τοῦ ἀειμνήστου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυροῦ Ἀθηναγόρου τοῦ Α' ὑπῆρξεν ἀνεπανάληπτον γεγονός καὶ λίαν ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ τείχους τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τὴν δημιουργίαν ἀγαθῶν καὶ ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀθηναγόρας, ὅστις ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξε Πατριάρχης εὐφυῆς, διορατικὸς, εὐρυτάτων ἀντιλήψεων, λίαν πεπειραμένος περὶ τὰ διορθόδοξα, διεκκλησιαστικὰ καὶ διαχριστιανικὰ προβλήματα, ἕνεκα τῆς μακρᾶς αὐτοῦ διακονίας ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀμερικῇ, γνώστης τῶν πραγμάτων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, διπλωμάτης πρώτου μεγέθους καὶ συνάμα εὐαίσθητος δέκτης τῶν μηνυμάτων καὶ αἰτημάτων τοῦ συγχρόνου κόσμου (ὅστις δὲν εἶχεν εἰσέτι συνέλθει ἐκ τῶν ποικίλων καὶ πολυμόρφων ὀλοσχερῶν καταστροφῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου), μεταξύ τῶν πρώτων μελημάτων, τὰ ὁποῖα ἔθεσεν ὡς κύριον σκοπὸν τῆς πατριαρχείας του, ἦτο καὶ ἡ προσέγγισις τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν.

1. Ἰδὲ ἐνθ. κατ., Μέρος Η' (III). Τὸ κείμενον τῆς βαρυσημάντου ταύτης διμιλίας, λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ σημασίας καὶ σπουδαιότητος, μετεφράσθη καὶ ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς ξένα περιοδικά.

Είναι ἐξ ἴσου ἀληθές, ὅτι ὅ,τι ἐπέτυχεν εἰς τὸν τομέα τῆς προσεγγίσεως καὶ συναδελφώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὀφείλεται μὲν εἰς τὴν προσωπικὴν τοῦ ἐργασίαν, ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν, ἀκτινοβολίαν, διορατικότητα καὶ ἔντονον ἐπιθυμίαν νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δύο Ἐκκλησίαι καὶ νὰ κοινωήσωσιν οἱ Προκαθημένοι αὐτῶν ἐκ τοῦ κοινοῦ ποτηρίου, οὐχ ἤττον ὅμως αἱ διαχριστιανικαὶ καὶ ἐν γένει αἱ οἰκουμενιστικαὶ αὐτοῦ βλέψεις θὰ ἔμενον ἀπλαῖ καὶ μόνον ἰδέαι ἐὰν κατὰ τρόπον ἀποφασιστικὸν δὲν συνήργουν δύο ἕτεροι παράγοντες, οἵτινες ἦσαν ἐξ ἴσου σπουδαῖοι, ὅσον σπουδαῖος καὶ σημαντικὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ προσωπικὸς αὐτοῦ παράγων. Καὶ ἐξηγούμεθα.

Ἐὰν αἱ σχέσεις τῶν δύο σπουδαιότερων παραδοσιακῶν Ἐκκλησιῶν ἤλλαξαν καὶ ἀπὸ ἐχθρικαί, ὡς ἦσαν ἐν τῷ παρελθόντι, ἐγένοντο οὐχὶ ἀπλῶς φιλικαί, ἀλλ' ἀδελφικαί, τοῦτο ὀφείλεται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τοὺς ὡσαύτως μεγάλους Πάπας Ἰωάννην τὸν XXIII καὶ Παῦλον τὸν VI. Ὁ μεγαλόπνοος Ἀθηναγόρας ἔσχε τὴν καλὴν τύχην νὰ ἔχη, πιθανώτατα θεῖα Προνοία, ὡς συνομιλητὰς καὶ συνοδοιπόρους τοῦ εἰς τὸ καθόλου διαχριστιανικὸν καὶ διεκκλησιαστικὸν αὐτοῦ ἔργον τοὺς δύο ὡς ἄνω Προκαθημένους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἦσαν εὐφυεῖς, διορατικοί, ρεαλισταί, εὐρυτάτων ἀντιλήψεων καὶ πρὸ παντὸς ἀποφασισμένοι, παρὰ τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις, νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ σύμπτωσις τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἀθηναγόρου τοῦ Α' ἐν Κων/λει μετὰ τῆς ἀρχιερατείας τῶν Παπῶν Ἰωάννου τοῦ XXIII καὶ Παύλου τοῦ VI ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον θετικὸν παράγοντα διὰ τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὅπως ἰδιαίτερος πρέπει νὰ τονισθῇ, ἐνταῦθα, ὅτι ἡ συνάντησις Ἀθηναγόρου τοῦ Α' μετὰ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ VI ἐν Ἱεροσολύμοις (1964) ὑπῆρξε γεγονός ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ τὴν μελλοντικὴν ἀποκατάστασιν ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ ἀδελφικῆς συνεργασίας μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ὁ δεῦτερος παράγων, ἐὰν μὴ ἴσως ὁ σπουδαιότερος, τοῦλάχιστον ὅμως ὁ ἐξ ἴσου σπουδαῖος ὅσον καὶ ὁ πρῶτος, ἦτο τὸ εὐρύτερον εὐνοϊκὸν κλίμα, τὸ ὁποῖον συνήνησεν ὁ Ἀθηναγόρας ἀνερχόμενος εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν τῆς Ὀρθοδοξίας Θρόνον. Πράγματι. Τὰ διορθόδοξα, διαχριστιανικὰ καὶ διεκκλησιαστικὰ ἀνοίγματα τῆς ἱστορικῆς πατριαρχείας Ἀθηναγόρου τοῦ Α' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὅλως αἰφνιδίως δημιουργηθέντα καὶ ἀποτόμως ἀναφυέντα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ. Ὅστις τυχὸν ἤθελε ταχθῆ ὑπὲρ μιᾶς τοιαύτης θεωρήσεως τῶν ἀνοιγμάτων Ἀθηναγόρου τοῦ Α' μοιραίως θὰ παρεθεώρει τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἡδίκηει —ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως— αὐτὴν ταύτην τὴν συμπαγῆ σεβασμίαν Ἱεραρχίαν τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς ἀνωτάτου συνοδικοῦ σώματος καθορίζοντος ἅπασαν ἐν γένει τὴν ἐκκλη-

σιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Φαναρίου καὶ κατ' ἐπέκτασιν, ἐν πολλοῖς, καὶ ἀπάσης τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τίποτε δὲν συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τυχαίως. Καὶ ὅσα τυχὸν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ὅλως συμπτωματικά, ἐν τούτοις δὲν παύουν, κατὰ βάθος, νὰ ἔχωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀφορμὰς καὶ αἰτίας, βάσει τῶν ὁποίων καὶ ἐξηγεῖται ἱστορικῶς ἢ ἐν ὀρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ σύλληψις, γέννησις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῶν. Τοῦ γενικοῦ τούτου ἱστορικοῦ κανόνος οὐδὲν ἔξαιρεῖται καὶ τὸ ἀπότομον, ἐκ πρώτης ὄψεως, φαινόμενον τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος τῶν σχέσεων μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἀλλαγῆς ἐπελθούσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πατριαρχείας Ἀθηναγόρου τοῦ Α'.

Διὰ τοὺς μακρὰν τοῦ Φαναρίου ζῶντας, ὡς καὶ διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας ἰδίαν πεῖραν τοῦ συλλογικοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐργάζονται καὶ ἀποφασίζουσιν οἱ Συνοδικοὶ καὶ γενικώτερον οἱ ἐν Φαναρίῳ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Ἀθηναγόρας διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς μισαλλοδοξίας καὶ μεγάλης δυσπιστίας, αἰτινες ἐπρυτάνευον εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, εἰς ἀδελφικὴν ἀγάπην, εἰλικρίνειαν καὶ καλοπιστίαν, χαρακτηρίζεται ὡς τι ὅπερ ἀποτόμως συνελήφθη, ἐκυφορήθη καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐξεδηλώθη ὡς πρᾶξις ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἀθηναγόρου τοῦ Α'. Ἡ ὡς ἄνω ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων δὲν ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθοῦντας τὰ τοῦ Φαναρίου καὶ γνωρίζοντας καλῶς τὸ διορθόδοξον, διεκκλησιαστικὸν καὶ διαχριστιανικὸν κλῆμα, τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Αὐλῇ καὶ διεπότηζε τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τόσον τοῦ κλήρου ὅσον καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας τῆς Κων/λεως πρὶν ἢ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὁ Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς Ἀθηναγόρας. Διὰ τοὺς τελευταίους τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀθηναγόρου καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ ἐπελθοῦσα συμφιλίωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῇ ὡς τι τὸ ὁποῖον ἀποτόμως ἐξεπλήθησεν, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα μιᾶς μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου διορθόδοξου, διεκκλησιαστικῆς καὶ διαχριστιανικῆς ἀφυπνίσεως, τὴν ὁποίαν μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ὑπομονῆς, ἐπιμονῆς καὶ συνάμα καὶ ἱστορικῆς εὐθύνης προητοίμασεν ἐπιμελῶς καὶ ἐν πολλοῖς καὶ ἀθορύβως ἢ σεβασμίᾳ Ἱεραρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ὁ ἀξιόλογος, ἀξιεπίαινος καὶ κατὰ πάντα ὑποδειγματικὸς Σύλλογος τῶν Καθηγητῶν τῆς γεραρᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ Κ' αἰῶνος. Ὡς συγκεκριμένα θετικὰ ἀποτελέσματα τῆς ὡς ἄνω ἀφυπνίσεως ὑπῆρξαν ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ 1902, ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ 1920, (ἥτις ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως ἀποτελεῖ μέχρι καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν Καταστατικὸν διὰ τὸν Οἰκουμενισμὸν Χάρτην τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἀμετακίνητον βάσιν διὰ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν), τὸ Διορθόδοξον θεολογικὸν Συνέδριον τοῦ 1930, ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ὠσαύτως κατὰ πάντα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου Μεταξάκη ἱδρυσις Μητροπόλεων

ἐν τῇ Διασπορᾷ, τέλος δὲ ἡ καθόλου εὐρυτάτη διορθόδοξος καὶ διαχριστιανικὴ διαχαραχθεῖσα καὶ μὲ ἀπόλυτον συνέπειαν ἀκολουθηθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ προκατόχου τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Μαξίμου τοῦ Ε΄.

Αἱ ὡς ἄνω διαπιστώσεις καὶ παρατηρήσεις ἡμῶν οὐδόπως ἀποβλέπουν εἰς τὴν μείωσιν τῶν διορθοδόξων καὶ διαχριστιανικῶν ἱστορικῶν ἀνοιγμάτων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουσι τὴν μακρὰν πατριαρχεῖαν Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄, οὐτινος τὸ ἔργον ἦτο καὶ θὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς σπουδαῖον διὰ τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν¹. Ὁ Ἀθηναγόρας εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς χριστιανοσύνης θὰ παραμένῃ πάντοτε ὡς κατ' ἐξοχὴν μαχητὴς καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ὡς ἐν μέγα καὶ ἐν πολλοῖς ἀνεπανάληπτον πρότυπον δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες εἴτε ἐν τῷ παρόντι εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἐργασθῶσι διὰ τὸ κοσμοσωτήριον ἀπελευθερωτικὸν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν ὕλικόν τοῦτον κόσμον μῆνυμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν τόνωσιν καὶ περαιτέρω ἐξάπλωσιν τῆς μαρτυρίας καὶ τῆς διακονίας τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ τεχνοκρατουμένῳ κόσμῳ, ὡς ἐπίσης δι' ἐκείνους, οἵτινες μοχθοῦσι διὰ τὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἀπροσανατολιστοῦ ἀνθρώπου τοῦ αἰῶνος μας. Ἐκάστη ἐποχὴ γεννᾷ τοὺς ἰδίους αὐτῆς ἀνθρώπους, οἵτινες ὡς μεγαλοφυταὶ ἐναποθέτουσι τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός των ἐπ' αὐτῶν. Τοῦ κατ' ἐξοχὴν ιδεώδους οἰκουμενικοῦ καὶ διορθοδόξου περιβάλλοντος τοῦ Φαναρίου ἐπωφελήθη ὁ Ἀθηναγόρας διὰ νὰ γίνῃ μία ἀδιαμφισβήτητος πανορθόδοξος, πανχριστιανικὴ καὶ ὄντως παγκόσμιος προσωπικότης. Εἰς τὴν περίπτωσίν του ὑπάρχει μία τελεία ἀντίδοσις μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ζῆ, σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ οὐχὶ ὡς μία κοσμικὴ ὑπερεξουσία ἢ ὡς ὑπερεκκλησία, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς διάκονος («Ἐκκλησία»), ἐν τῇ καθολικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, τῆς ὁποίας ἡ διακονία συνίσταται σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὸν συντονισμὸν πασῶν τῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες συνδέονται μεταξύ των διὰ τῆς συνεκτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Δὲν ἔλαβε μόνον ἐκ τοῦ Φαναρίου διὰ νὰ καταστῇ ὅ,τι κατέστη εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τῶν μελῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀγίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδωκεν οὐκ ὀλίγα εἰς τὸ πενιχρὸν καὶ ἐν πολλοῖς ἄγνωστον εἰς τὰς μεγάλας μάζας τῆς Δύσεως Φανάρι. Ὅντως. Διὰ τοῦ μεγαλοπνόου διορθοδόξου καὶ διαχριστιανικοῦ τοῦ ἔργου ἔδωκε τὴν τιμὴν καὶ αἴγλην εἰς τὸ Φανάριον ὥστε τοῦτο νὰ καταστῇ πόλος ἔλξεως

1. Περὶ τῆς διορθοδόξου καὶ διαχριστιανικῆς συμβολῆς Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄ ἰδὲ Χρυσοστόμου - Γερασίμου ΖΑΦΕΙΡΗ, Μητροπολίτου Περιστερίου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν πνεῦμα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης μεταλαμπαδεύμενον ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄*, ἐν Ἐπετηρὶς Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἀθῆναι 1980, σσ. 51-77.

πλείστων ὄσων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν προσωπικοτήτων, ἀντικείμενον σεβασμοῦ ἐκ μέρους ὀλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως νὰ ἐπαναγνωρισθῇ ὑφ' ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν τῆς Δύσεως ὡς κατ' ἐξοχὴν διορθόδοξον καὶ διαχριστιανικὸν πνευματικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον δὲν ζῆ ἀπλῶς μὲ τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ παρελθόν, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ μὲ τὸ λίαν δυναμικὸν αὐτοῦ παρὸν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ἀθηναγόρας, διὰ τῆς χαρισματικῆς αὐτοῦ καὶ οἰκουμενικῆς προσωπικότητος ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον ἀποφασιστικὸν καὶ διευκολύνει τὴν μετάβασιν ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀρξαμένου «Διαλόγου τῆς ἀγάπης» εἰς τὸν «Διάλογον τῆς ἀληθείας ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀμοιβαίᾳ κατανοήσει».

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

1. Ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τοῦ Διαλόγου διὰ τὴν Ὁρθόδοξον καὶ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Βάσει τοῦ κοινοῦ κειμένου τῆς Μικτῆς Συντονιστικῆς Προπαρασκευαστικῆς Τεχνικῆς ἐκ Θεολόγων Ἐπιτροπῆς, «σκοπὸς τοῦ Διαλόγου μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς πλήρους κοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἐκκλησιῶν. Ἡ κοινωνία αὕτη θὰ εὐρῆ τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς ἐν τῇ κοινῇ τελέσει τῆς Εὐχαριστίας καὶ ἐν τῇ ἐνότητι, βάσει τοῦ κοινοῦ βιώματος καὶ τῆς κοινῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας»¹.

Ὁ τελικὸς οὗτος σκοπὸς, πρὸς τὸν ὁποῖον φέρεται ὡς ἀποβλέπων ὁ Θεολογικὸς Διάλογος, ἐξηγεῖ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Μικτὴ Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ὡς πρῶτον θέμα συζητήσεως ἐξέλεξε τὴν περὶ «Θείων Μυστηρίων», καὶ δὴ καὶ τὴν περὶ τοῦ «Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας» διδασκαλίαν. Ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας, ἥτις δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ προηγουμένης συμφωνίας εἰς τὴν περὶ Μυστηρίων διδασκαλίαν.

Τὰ ἐρωτήματα ὅμως τὰ ὁποῖα εὐλόγως ἐναυθὰ τίθενται εἶναι τὰ ἀκόλουθα δύο:

α) Πρέπει ὁ Διάλογος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν νὰ ἔχῃ ὡς ἀπώτερον σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους κοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἢ τὴν ἀπὸ κοινοῦ διερεύνησιν καὶ ἐν συνεχείᾳ συζήτησιν τῶν ἐνούντων καὶ διαφοροποιούντων τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν συμφωνίαν ἢ ἀσυμφωνίαν τῆς πίστεως καὶ πράξεως αὐτῶν πρὸς τὴν ἀποκεκαλυμμένην ἀλήθειαν τὴν προϊόντος τοῦ χρόνου διατύπωθεῖσαν εἰς Δόγματα ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ βιωθεῖσαν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἀδιαιρέτου ἀρχαίας Ἐκκλησίας;

β) Ἡ μυστηριακὴ (δια)κοινωνία προηγεῖται ἢ ἔπεται τῆς ἐνότητος ἐν τῇ πίστει;

Ἐξετάζων τις τὸ ὡς ἄνω ἀπόσπασμα τοῦ κοινοῦ κειμένου τῆς ἐκ Θεολόγων Τεχνικῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν συναρτήσει πρὸς

1. Ἰδὲ Ἐκθεσις τῆς Μικτῆς Συντονιστικῆς Ὁμάδος, 1, ἐνθ. κατ. Μέρος Η' (I,1).

τὰς ἀόκνους προσπαθείας, αἵτινες κατεβλήθησαν ἐν Ρόδῳ διὰ τὴν παραθεώρησιν τῆς Ἐκκλησιολογίας, ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ εὐκόλως θέλει καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, καθ' ὃ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Θεολογικὸς Διάλογος ὡς ἄμεσον σκοπὸν ἔχει τὴν εὐχαριστιακὴν κοινωνίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὴν παραμικρὰν πρόθεσιν νὰ θίξωμεν ἐνταῦθα τὴν Ὁρθοδοξίαν οὐδενός, λέγομεν ὅτι ὠρισμένοι ἐκ τῶν πεφλημένων ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν, ἐκτιμῶντες διαφορετικῶς τὰ πράγματα καὶ ἀτενίζοντες εἰς τὰ τοῦ Διαλόγου ὑπὸ διαφορετικὸν ἀπὸ ἡμᾶς πρῶσμα, μετὰ μεγάλης καὶ ὄντως ἀδικαιολογήτου, καθ' ἡμᾶς πάντοτε, σπουδῆς ὀδεύουσιν ὀλοταχῶς πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἕκαστος ὀρθόδοξος θεολόγος, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ αὐτοῦ προσανατολισμοῦ, ἔχει ἀσφαλῶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ τούτου ἔρχεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς ὅσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀκραδάντως πιστεύει, δημοσίᾳ διδάσκει καὶ ἐπανεληλυμένως διακηρύσσει εἰς τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἑτεροδόξους καὶ ἐπιθυμοῦντας νὰ ἔχωσι μυστηριακὴν μετ' αὐτῆς διακοινωνίαν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὴν μέχρι τοῦδε μετὰ μεγάλης συνεπειᾶς ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ἀκολουθηθεῖσαν γραμμὴν φρονοῦμεν ταπεινῶς, ὅτι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν λόγοι καθαρῶς δογματικοὶ θὰ ὀδηγήσωσι τοὺς Ὁρθοδόξους, ἀργὰ ἢ γρηγόρα, εἰς τὴν μὴ ἀποδοχὴν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ τοῦ Διαλόγου. Τοῦτο δὲ διότι:

α) Ὁ Διάλογος ὡς ἀντικειμενικὸν αὐτοῦ σκοπὸν δεόν νὰ ἔχη τὴν πλήρη ἐνότητα πίστεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὡς αὕτη ὑπῆρχε πρὸ τοῦ σχίσματος ἢ, ὡς ἐτόνισεν ἐν τῇ πρὸς τοὺς Συνέδρους τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ὀμιλίᾳ του ὁ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Πρόεδρος τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων ζητημάτων Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μελίτων, τὴν «ὀμοφωνίαν καὶ κοινὴν ὀμολογίαν πίστεως» ἢ τὴν «ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας»¹.

β) Ἡ μυστηριακὴ κοινωνία, περὶ τῆς ὁποίας ποιεῖται λόγον τὸ μικτὸν ἢ κοινὸν προπαρασκευαστικὸν («κείμενον-πλαίσιον») θὰ πρέπει νὰ προϋποθέτῃ ἀπαραιτήτως τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος ἐν τῇ πίστει, τῷ ἔθει καὶ τῷ πολιτεύματι τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀνεκαθεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποκλείει τῆς κοινωνίας τοῦ ποτηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς διαφωνοῦντας πρὸς τὴν διδασκαλίαν, τὸ ἔθος

1. Ἰδὲ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος, Προσφώνησις πρὸς τοὺς συνέδρους τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ Ὁρθοδόξου ἐπὶ τῇ καθιερώσει καὶ ἐνάρξει τοῦ Διαλόγου, ἐκθ. κατ., Μέρος Η' (II, 1).

και τὸ πολίτευμα αὐτῆς. Τοῦτο οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ εἰ μὴ μόνον ὅτι ἡ μυστηριακὴ κοινωνία μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν θὰ καταστῆ δυνατὴ ὅταν και ἐφ' ὅσον ἐπιτευχθῆ ἕκ τῶν προτέρων συμφωνία ἐφ' ὅλων τῶν βασικῶν και θεμελιωδῶν σημείων τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, τ.ἔ. ὅταν και ἐφ' ὅσον ἐπιτευχθῆ ταυτότης δογματικῆς πίστεως, κοινότης λατρευτικῆς και μυστηριακῆς ζωῆς, ὡς ἐπίσης και σταθερότης οὐχὶ ὅμως και ἀναγκαία ὁμοιομορφία, διότι ἐκάστη ἐκκλησία θὰ δυνηθῆ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰδιομορφίαν¹ αὐτῆς εἰς τὰ θεμελιώδη τῆς ἐνιαίας κανονικῆς τάξεως και διοικήσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου.

γ) Ἡ ὀρθοδοξία και ἡ ὀρθοπραξία ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἔκφρασις και ἀποτέλεσμα τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς *sine qua non* προϋπόθεσις αὐτῆς.

δ) Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ συμφωνία μερικὴ, ἤτοι εἰς ἓν ἢ δύο ἐκ τῶν μυητικῶν μυστηρίων και νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν² ἀλλὰ μόνον γενικὴ, ὁπότε και δύναται νὰ ὑλοποιηθῆ ὡς πράξις ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας. Περιττὸν νὰ τονισθῆ ἐνταῦθα ὅτι ἡ περὶ Μυστηρίων διδασκαλία εἶναι μία και ἐνιαία, ὡς ἐνιαία δέον νὰ εἶναι και ἡ πίστις εἰς τὸ ἓν και κατ' ἐξοχὴν Μυστήριον, τὸ Μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ και τρόπῳ δύναται αὕτη νὰ κατακερματισθῆ εἰς ἐπὶ μέρους ἀληθείας εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις μερικῆς και οὐχὶ γενικῆς (δλοκληρωτικῆς) μυστηριακῆς κοινωνίας.

Τέλος, τοῦ λόγου ὄντος περὶ μυστηριακῆς διακοινωνίας ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως, δὲν πρέπει νὰ μὴ παρατηρηθῆ και ἡ ἐξῆς βασικὴ ἀλήθεια, καθ' ἣν ἡ μυστηριακὴ κοινωνία προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν ἐκ μέρους τῶν κοινωνούντων ἀποδοχὴν παντὸς ἐν γένει δόγματος τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας ὡς θεμελιακῆς βάσεως πρὸς ἐπίτευξιν ἐνότητος μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ μυστηριακὴ κοινωνία σὺν τοῖς ἄλλοις ἀποτελεῖ *ad hoc* βεβαίαν, σαφῆ, ἐκπεφρασμένην και ἀδιαμφισβήτητον θεολογικοδογματικὴν, μυστηριο-λειτουργικὴν, ἅμα δὲ και κανονικὴν ἐκ μέρους πάντων τῶν κοινωνούντων συνομολογίαν τῆς θεωρίας και τῆς πράξεως τῆς μιᾶς και ἀδιαιρέτου ἀρχεγόνου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

* * *

Τούτων λεχθέντων, ἔλθωμεν νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου, και δὴ ἐν ἀναφορᾷ

1. Περὶ τῆς δυνατότητος ὑπάρξεως πολυμορφίας ἢ πλουραλισμοῦ ἰδὲ πλεονα κατωτέρω.

2. Τὴν ἐντύπωσιν ταύτην ἀποκομίζει τις ἀναγινώσκων τὸ μικτὸν κείμενον-πλαίσιον τῆς Τεχνικῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (πρβλ. III, 6α, ἐνθ. κατ., Μέρος Η' 3, 6α).

πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένην μυστηριακὴν κοινωνίαν μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι ἡ μυστηριακὴ κοινωνία δὲν ἀποτελεῖ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐπιστέγασμα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος πίστεως, λατρείας, ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ζωῆς μεταξύ αὐτῶν. Ἡ ὡς ἄνω βασικὴ καὶ λίαν σαφὴς περὶ ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀντίληψις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὸν πολυθρόλλητον ρόλον τῶν Οὐνιτῶν, οἵτινες, κατὰ τὴν ἀποψιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀναγκαῖος συνδετικὸς κρίκος μεταξύ τῶν δύο διαλεγόμενων Ἐκκλησιῶν, δοθέντος ὅτι οὗτοι τελετουργικῶς συμφωνοῦσιν ἀπολύτως πρὸς τὴν πρᾶξιν τῶν Ὁρθοδόξων καὶ μόνον κανονικῶς ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Βεβαίως, ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, σὺν τοῖς ἄλλοις, προδίδει καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐνώσεως, τὸ ὁποῖον δύναται κατ' αὐτοὺς νὰ ἐφαρμοσθῇ, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ὁποῖον (εἶδος) καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου. Μὲ ἄλλας λέξεις οἱ ἀδελφοὶ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀφήνουσι νὰ νοηθῇ, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δύναται νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς δι' ἐνὸς εἶδους ἐνώσεως ὁμοίου ἢ παραλλήλου πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται μεταξύ αὐτῆς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμάδων τῶν Οὐνιτῶν. Δι' αὐτοὺς τὸ κέντρον βάρους δὲν τίθεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματοποίησιν ἐνὸς εἶδους διακοινωνίας, μὴ ὑπαρχούσης ἐτι ταυτότητος ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Τὴν πρακτικὴν ταύτην τακτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία προκειμένου νὰ διασφαλισθῇ τὴν μυστηριακὴν διακοινωνίαν μεταξύ τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῶν Οὐνιτῶν, πιστεῖται ὅτι δύναται τὴν φορὰν αὐτὴν νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτόν τι ὅμως εἶναι πάντῃ ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι ἡ ὑπάρχουσα ἐξωτερικὴ ἀπλῶς ὁμοιομορφία μεταξύ τῶν μυστηρίων τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῶν Οὐνιτῶν δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἀποδοχῆς αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν Ὁρθοδόξων. Τὰ μυστήρια γενικῶς δὲν χωρίζονται τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς τελοῦσης ταῦτα, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐνοῦνται μετ' αὐτῆς κατὰ τρόπον ἐσωτερικὸν ὥστε νὰ γίνωνται ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔχι τὰ μυστήρια, τὰ ὁποῖα μόνον ἐξωτερικῶς ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὰ μυστήρια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σὺν τοῖς ἄλλοις ἐκφράζουσι καὶ τὴν ἑαυτῆς πίστιν. Πίστις καὶ διατύπωσις τῆς πίστεως εἶναι δύο ταυτόσημοι ἀλήθειαι, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ Θεολογικὴ διάνοσις δὲν χωρίζονται μεταξύ των ἀλλ' ἐνοῦνται εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπαρτίζωσι τὸ «sitz im Leben» καὶ αὐτῶν

ἔτι τῶν δογματικῶν περὶ μυστηρίων διατυπώσεων. Ἐν μιᾷ λέξει, τὰ μυστήρια τῶν Οὐνιτῶν παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν τελετουργικὴν αὐτῶν «ταυτότητα» πρὸς τὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τούτοις δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι γέφυραν ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἀπλούστατα ἐλλεῖπει ἐξ αὐτῶν τὸ βασικὸν καὶ ὅλως ἀναγκαῖον ἐνωτικὸν στοιχεῖον, ἦτοι ἡ ἐνότης τῆς πίστεως, ἡ ὁποία συνεπάγεται τὴν μυστηριακὴν ἐνότητα. Ἡ ἐνότης αὕτη τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως συντηρεῖ, ἐκτρέφει καὶ ἀνακαινίζει συνεχῶς—ἐννοεῖται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος—πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν κανονικὴν τάξιν, εἴτε εἰς τὴν Θεῖαν Λατρείαν καὶ τὸ ἦθος, εἴτε ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐν τῇ πράξει συμπεριφορὰν τῶν πιστῶν.

Τέλος πρὶν ἢ κατακλείσωμεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη τῆς πίστεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων (βάσει τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ διακοινωνία), ἡ ὁποία ἴδεν» νὰ εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Διαλόγου, οὐδόλως καταργεῖ τὴν πολυμορφίαν, ἣτις παρατηρεῖται καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν πρὸ τοῦ σχίσματος Ἐκκλησίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ ἡ πολυμορφία αὕτη δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ οὐσιώδη, τ.ἔ. εἰς «ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη» (quod ubique, quod semper, quod ad omnibus creditum est), ὡς συμβαίνει μὲ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, ἀλλ' εἰς τὰ ἐπουσιώδη.

2. Ἡ οἰκουμενικὴ διάστασις τοῦ Διαλόγου.

Ἐνωτέρω ὁμιλήσαμεν περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ὀρθοδόξου καὶ ρωμαιοκαθολικοῦ χαρακτήρος τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ἑτέραν ὄψιν τοῦ Διαλόγου, ἦτοι τὴν εὐρυτέραν οἰκουμενικὴν αὐτοῦ διάστασιν.

Ὁ παρὼν Διάλογος δὲν προῆλθε καὶ δὲν ἔπρεπεν ἄλλως τε νὰ προέλθῃ ἐκ καθαρῶς πολιτικῶν σκοπιμοτήτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰτήματος πάντων τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν μετὰ τὸ σχίσμα καὶ ἠσθάνθησαν ὡς ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπανενώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν εὐχὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «...ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ...» (Ἰωάν., 17,21).

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ αἶτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον αἶτημα τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ὁρθοδόξων ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πάντων τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν καὶ γενικώτερον ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος διμεροῦς Διαλόγου δὲν περιορίζεται ἐξαιρετικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἑνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ πέραν αὐτῆς, ἀποβλέπων εἰς τὴν

ἐπανένωσιν τῆς διηρημένης γενικῶς Χριστιανοσύνης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν κοινὴν αὐτῆς μαρτυρίαν πρὸς ἅπαντα γενικῶς τὰ θρησκευόμενα καὶ πρὸς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος Διαλόγου φέρει μὲν χαρακτῆρα καθαρῶς ὀρθόδοξον καὶ ρωμαιοκαθολικόν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παύῃ νὰ φέρῃ συγχρόνως καὶ χαρακτῆρα παγγρησιανικόν, καὶ δὴ καὶ παγκόσμιον. Λόγω δὲ τοῦ παγγρησιανικοῦ καὶ παγκοσμίου αὐτοῦ χαρακτῆρος ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἀναζητουμένη χριστιανικὴ ἐνότης δὲν ἀποτελεῖ ἕνα συνασπισμὸν καὶ ἐν μέτωπον τῶν χριστιανῶν ἔναντι τῶν μὴ χριστιανῶν... δὲν στρέφεται ἔναντίον οὐδενός, ἀλλ' ἀποτελεῖ μᾶλλον μίαν θετικὴν» —ὡς ὀρθῶς ἐτόνισεν ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος ὁ Α'— «προσφορὰν καὶ διακονίαν πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως φύλου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, ἀνεξαρτήτως θρησκευόμετος, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως...»¹. Δοθέντος ὅτι ἡ θέσπισις Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ εἶναι καθαρῶς βιβλικόν, παγγρησιανικόν καὶ πανανθρώπινον αἷτημα ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἔπεται ὅτι ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Θεολογικοῦ τούτου Διαλόγου θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ πλήρης ἐνότης πίστεως, λατρείας καὶ πολιτεύματος ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁλοκλήρου τῆς Χριστιανοσύνης, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ἢ ἐπίτευξις μιᾶς οἰασδῆποτε δογματικῆς συμφωνίας προερχομένης, ἐπὶ παραδείγματι, ἐκ τῆς ἀναγκαιότητος στενῆς συνεργασίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν συνεχῶς καὶ ραγδαίως διαδιδόμενων ὑλιστικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν συστημάτων, ὡς ἐπίσης τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, οἰκολογικῶν, φιλοσοφικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐνὸς νέου εἴδους «Θρησκευτικῶν» κινήματων.

1. Ἰδὲ Χρυσοστόμου - Γερασίμου ΖΑΦΕΙΡΗ, Μητροπολίτου Περιστερίου, *Ἐπὶ τῇ Παπικῇ Ἐπισκέψει εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον*, ἐν *Ἐκκλησία*, τ. LVII, 1980, σ. 217.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΕΝΔΟΙΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΕΡΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟΝ

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐκρινεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς πάντας καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ ἔχη ὀρισμένους ἐνδοιασμοὺς καὶ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν πλήρη αὐτῆς συμμετοχὴν εἰς τὸν παρόντα Θεολογικὸν Διάλογον μεταξύ Ὀρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ.

Αἱ ἐπιφυλάξεις αὐτῆς ἐνισχύθησαν κυρίως ὑπὸ τῶν ἀκαίρων ἐνεργειῶν τοῦ Βατικανοῦ πρὸς σύναψιν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τόσον τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹, τοῦ πληρώματος αὐτῆς καὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν², ὅσον καὶ τῆς ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδο-

1. Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκκινουσα ἐκ καθαρῶς θρησκευτικῶν καὶ οὐδόλως πολιτικῶν σκοπιμοτήτων ἐξέφρασε τὴν ἀντίθεσίν της διὰ τὴν σύναψιν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἁγίας Ἐδρας ἐκδοῦσα τὸ ἀκόλουθον βαρυσήμαντον ἀνακοινωθὲν: Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν σημερινὴν ἑκτακτον συνεδρίαν αὐτῆς ἐξετάσασα τὸ πρόβλημα τῆς συνάψεως διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ Βατικανοῦ καὶ πληροφορηθεῖσα ἐπισήμως παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους διὰ τὴν σύναψιν τῶν ὡς ἄνω διπλωματικῶν σχέσεων ἐπὶ καθαρῶς πολιτικοῦ πεδίου μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἀπεφάσισε τὰ ἑξῆς:

1) Καταδικάζει ὁμοφώνως τὴν οἰανδήποτε σκέψιν ἢ πρόθεσιν διὰ τὴν σύναψιν Κογκορδάτου μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ Βατικανοῦ, γεγονός πρὸς τὸ ὅποιον ἀνέκαθεν ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, ἀλλὰ καὶ ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις συμφανεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

2) Διὰ τὸ τετελεσμένον γεγονός τῆς ἀνταλλαγῆς πρεσβευτῶν μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοῦ Βατικανοῦ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην ἀνησυχίαν αὐτῆς διὰ τὰς συνεπείας αὐτῆς τῆς πολιτικῆς πράξεως, διαδηλοῦν τὴν ἀπόφασίν της νὰ διασφαλίσῃ καὶ πάλιν τὰς πνευματικὰς δικαιодоσίας της ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐπιρρίπτει τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς ἄμους τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας δι' ὅσα τυχὸν θὰ ἐπακολουθήσουν, μὴ παραλείπουσα νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ὡς κράτους μὲ κοσμικὴν ἐπὶ γῆς ἐξουσίαν εἶναι θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιολογικῶς ἀπαράδεκτος».

² Ἐκ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου

2. Τὸ ὑπόμνημα τὸ ὅποιον ἐξέδωκεν ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ κατόπιν δύο μακρῶν συνεδριάσεων ἔχει ὡς ἀκολουθῶν:

Ἡ σύναψις διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ τοῦ κρά-

σίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διατελοῦσης Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου

τους τοῦ Βατικανοῦ εἶναι πολιτικὴ πράξις, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰς διακρατικὰς σχέσεις, ἀλλὰ καὶ προεχόντως εἰς τὰς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, συνεπαγομένη, ὡς φρονοῦμεν, λίαν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι θέσεως τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς θρησκευτικῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς καὶ τοῦ ἀρξαμένου διαλόγου πρὸς προσέγγισιν καὶ ἔνωσιν τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ μετὰ τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν ὄψει τῶν δυσμενῶν τούτων συνεπειῶν ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν θέσωρῆσεν ἐπιτακτικὸν χρέος, ὅπως, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῆς, ἐπιληφθῆ τοῦ θέματος τῆς συνάψεως διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἐπισημάνῃ τὰς ἐξ αὐτοῦ ἀπορροεῦσας ἐκκλησιαστικὰς καὶ θεολογικὰς ἐπιπτώσεις, ὑποβάλλῃ δὲ ἐν ὑπομνήματι τὰ πορίσματα αὐτῆς εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετὰ διεξοδικὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, κατὰ πλειοψηφίαν κατέληξεν εἰς τὰς ἀκολούθους ἀπόψεις:

1) Ἡ σύναψις διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ εἶναι ἐκκλησιαστικῶς καὶ θεολογικῶς ἀπαράδεκτος, ὡς σημαίνουσα τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀναγνώρισιν καὶ ἀποδοχὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Πάπα ἀσκήσεως κοσμικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας, τῆς μὴ οὐσης «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ἰω. 18,36· πρβλ. καὶ Ματθ. 20,25-28). Ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ μεταμορφωθῆ εἰς κράτος ἢ νὰ ταυτισθῆ πρὸς αὐτό, ὡς διαφέρουσα οὐσιωδῶς αὐτοῦ κατὰ τε τὴν προέλευσιν καὶ τὰ μέσα, ὡς καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν σωτηρίας καὶ ἁγιασμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Πᾶσα δὲ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς χαρακτήρος ἐκτροπὴ συνεπάγεται ἀλλοίωσιν τῆς δομῆς καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς. Ἡ εἰς ἐκκλησιαστικο-πολιτικὸν ὄργανισμὸν ἀπόκλισις καὶ ἔκπτωσις τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ συνήντησεν ἀνεκάθεν τὴν ὁμόθυμον καὶ ἀνένδοτον ἀντίδρασιν καὶ καταδίκην ἀπὸ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, σημειωτέον, εὐρίσκει σήμερον ἀπήχησιν καὶ δικαίωσιν καὶ παρὰ κορυφαίους θεολόγους τῆς Δύσεως.

2) Διὰ τῆς ἀναγνωρίζουσης τὸ Βατικανὸν ὡς κοσμικὸν κράτος πράξεως ταύτης ἀνατρέπεται παράδοσις αἰώνων, ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τε τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἀντιμετώπισιν τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τίθεται κατ' οὐσίαν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἰς ὑποδεστέραν θέσιν· ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα θὰ διαλέγῃται μετὰ τῆς ἐκάστοτε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἰσότιμος ἢ καὶ ὑπέριτος ταύτης, ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὡς Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, θὰ εἶναι ὑποκειμένη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων.

3) Ἡ Ὁρθοδοξία, ὡς γνωστὸν, ὑπῆρξεν ἡ ἱερὰ Κιβωτὸς διὰ τῆς ὁποίας πολλαπλῶς εὐηργετήθη καὶ τελικῶς διεσώθη τὸ δοῦλον ἑλληνικὸν γένος, ἐνῶ ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἤσκησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ μέχρις ἐσχάτων πολιτικὴν πᾶν ἄλλο ἢ φιλελληνικὴν. Κατὰ ταῦτα ἡ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας παραγνώρισις καὶ ὑποτίμησις τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ ἐξασθενήσῃ, ἀσφαλῶς, καὶ ἴσως θὰ διασπάσῃ οὐ μόνον τὴν θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ ἐπὶ ἀνυπολόγιστον ζημίαν τῷ Ἑλληνισμῷ.

4) Ἡ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης ἐμμονὴ ἀκόμη καὶ σήμερον, μετὰ δηλαδὴ πικρὰν πεῖραν αἰώνων, εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόδημον τὸν Ἁγιορείτην «ἀμεικτον μείξιν» τῆς κοσμικῆς μετὰ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ἀποκαλύπτει, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συνά-

“Ορους”. Αι αντιρρήσεις αὐται τῶν ὡς ἄνω φορέων ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ Θεολογικῶν αὐτῆς κύκλων,

φωεὸς διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, πόσον ὀλισθηρὸς καὶ πλήρης ἀντιφάσεων καὶ παγίδων εἶναι ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ οὗτος. Προσπαθῶν, δηλαδὴ νὰ συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα περιπίπτει εἰς πλῆθος ἀντιφάσεων, ὡς ἐπὶ παραδειγματι: ἐνῶ ἐπιζητεῖ τὸν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διάλογον ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἐνώσεως ἀγνοεῖ καὶ περιφρονεῖ τὴν ἀρνητικὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς συνάψεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος διπλωματικῶν σχέσεων, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ ἀμέσως εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν.

Αἱ ἀνωτέρω διαπιστώσεις ἐπιβάλλουν κατὰ τὴν γνώμην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπως διὰ λόγους προεχόντως θεολογικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς καταιωθῇ ἡ ἀποφασισθεῖσα σὺνάψις διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Βατικανοῦ, δεδομένου, ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτῆς ὄφελος εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ· ἀντιθέτως εἶναι βέβαιον, ὅτι θὰ δημιουργηθῇ δέξυτης εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἡ ὁποία καὶ θὰ ἐπιδράσῃ δυσμενῶς, ἂν μὴ καταλυτικῶς, ἐπὶ τοῦ ἀρξαμένου θεολογικοῦ διαλόγου διὰ τὴν ἐπανένωσιν τῆς Χριστιανοσύνης.

Ὁ Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Λ. ΔΕΝΤΑΚΗΣ

1. Ἰδοὺ ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους περὶ τοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν:

«Ἡ Ἐκτακτος Διπλῆ Ἱερὰ Σύναξις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους τῆ 9/22 Ἀπριλίου 1980 θεωροῦσα ὅτι τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων καὶ μάλιστα τὸ θέμα τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι πολὺ σοβαρὸν καὶ κρίσιμον, ἀπεφάσισεν ὅπως καὶ δημοσίᾳ ἐκθέσῃ τὸ ἐν προκειμένῳ φρόνημα τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων.

1) Πιστεύομεν ὅτι ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας εἶναι ἡ Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἔχουσα τὸ πλήρωμα τῆς Χάριτος καὶ τῆς Ἀληθείας καὶ δι' αὐτὸ ἀδιάκοπον τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχὴν.

Ἀντιθέτως αἱ «ἐκκλησίαι» καὶ «ὁμολογίαι» τῆς Δύσεως ἔχουσαι εἰς πολλὰ σημεῖα διαστρέψει τὴν πίστιν τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων, στεροῦνται τῆς ἀγιαστικῆς Χάριτος, τῶν ἀληθῶν Μυστηρίων καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς. Ὡς ὀρθῶς τονίζει καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμος: «Ἡ Ὁρθόδοξία δὲν εἶναι μία Ἐκκλησία ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία. Αὕτη διετήρησε ἀκριβῆ καὶ ἀθθεντικὴν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς αἴγλην καὶ καθαρότητα. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει, περισσότερον ἀπὸ μίαν ἀπλῆ καὶ ἀδιάκοπος ἱστορικὴ συνέχεια καὶ συνέπεια, μία πνευματικὴ καὶ ὀντολογικὴ ταυτότης. Ἡ αὕτη πίστις, τὸ αὐτὸ πνεῦμα, τὸ αὐτὸ ἦθος. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ αὐτὸ δικαιοῖ τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς, ὅτι εἶναι καὶ παραμένει ἡ Ἐκκλησία» (Ἐπίσκοπος 227, 15.3.1980).

2) Ὁ μετὰ τῶν ἑτεροδόξων διάλογος ἐφ' ὅσον ἀποβλέπει νὰ πληροφορήσῃ αὐτοὺς περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ὥστε ὅταν οὗτοι καταστοῦν δεκτικοὶ τοῦ Θεοῦ φωτισμοῦ καὶ διανοιχθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ των νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν, δὲν εἶναι ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως καταδικαστέος.

3) Ὁ Θεολογικὸς διάλογος οὐδὲως δεόν νὰ συνοδεύεται ἀπὸ συμπροσευχάς, συμμετοχάς εἰς τὰς λειτουργικάς καὶ λατρευτικάς συνάξεις ἑκατέρων καὶ λοιπὰς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται

δὲν προῆλθον ἐκ τινος ἔχθρας πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἶναι καθαρὰ συνέπεια τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, καὶ δὴ τῆς Ἐκκλησιολογίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις ἔρχεται εἰς ἄρδην ἀντίθεσιν μὲ τὴν

τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς πλήρη Ἐκκλησίαν καὶ τὸν πάπαν ὡς κανονικὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης. Τοιαῦται ἐνέργειαι παραπλανοῦν καὶ τὸ Ὁρθόδοξον πλήρωμα καὶ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς, δίδουσαι εἰς αὐτοὺς ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν περὶ τοῦ τί φρονεῖ περὶ αὐτῶν ἡ Ὁρθοδοξία.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀνησυχεῖ σοβαρῶς ἐκ τῆς τάσεως ὀρισμένων Ὁρθοδόξων Ἱεραρχῶν προσκαλοῦντων εἰς συμμετοχὴν εἰς τελετάς, πανηγύρεις, λιτανεῖας — μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ ἱερῶν Λειψάνων — Ρωμαιοκαθολικοὺς κληρικοὺς.

Ἀντιθέτως συγκαίρει εὐλαβῶς τοὺς Ἱεράρχας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι καὶ δημοσίως ἐξέφρασαν τὰς ἀνησυχίας τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος.

4) Ἐκφράζει τὴν πλήρη ἐπιδοκιμασίαν του πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου λεχθὲν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πάπα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ὑφώνονται μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν διάφορα ἐμπόδια: «Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὰ σοβαρὰ θεολογικὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν εἰς οὐσιώδη κεφάλαια τῆς χριστιανικῆς πίστεως» (Ἐπίσκεψις 221, 1.12.79, σ. 17). Αἱ διαφοραὶ αὗται εἰς οὐσιώδη κεφάλαια τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐπιβάλλουν νὰ μὴ προχωρῶμεν εἰς κοινὰς λειτουργικὰς καὶ λατρευτικὰς συμμετοχὰς πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ ἐνόητος τῆς πίστεως. Ὁ Μυστηριακοῦ χαρακτῆρος ἀσπασμὸς ἐν τῇ Θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ προυποθέτει πάντα τὴν ὁμόνοιαν τῆς Πίστεως. «Ἁγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμοιοῖα ὁμολογήσωμεν». Δὲν δυνάμεθα νὰ προσευχώμεθα ὁμοῦ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Θεῖᾳ Λειτουργίᾳ ὅταν δὲν πιστεύωμεν τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ ὅταν μᾶς χωρίζουν οὐσιώδη ζητήματα πίστεως. Μόνον μία ἀδιαφορία διὰ τὴν πίστιν θὰ ἐπέτρεπε τοῦτο.

Δὲν δύναται ἐπίσης τὸ Ἅγιον Ὅρος νὰ δεχθῇ τὴν ἄποψιν τὴν ἐκφραζομένην ἐν τῷ κοινῷ ἀνακοινωθέντι Πατριάρχου καὶ πάπα Ρώμης περὶ «καθάρσεως τῆς ἱστορικῆς μνήμης τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν» καὶ περὶ τῆς διὰ τοῦ διαλόγου τῆς ἀγάπης διανοίξεως τῆς ὁδοῦ πρὸς «νέας προσεγγίσεις θεολογικῆς ἐργασίας καὶ νέαν τοποθέτησιν ἔναντι τοῦ κοινοῦ παρελθόντος τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν» (Ἐπίσκεψις ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 19). Οἱ αἰρετικοὶ ὄντως πρέπει νὰ ἀποκαθάρουν τὴν ἱστορικὴν μνήμην αὐτῶν ἐξ ὧν ἐκείνων τῶν ἱστορικῶς γνωστῶν παρεκκλίσεως πίστεως καὶ ἥθους ἀπὸ τὴν ἀληθῆ Εὐαγγελικὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν. Ἡ ἱστορικὴ ὁμῶς μνήμη τῶν ὀρθοδόξων βασιζομένη εἰς τὴν ἐπίπνοιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν συνεχῆ βίωσιν τῆς Ἀποστολικῆς Πίστεως ὑπὸ τῶν Θεοφόρων Πατέρων πρέπει ἐν μετανοίᾳ καὶ ταπεινώσει νὰ βιοῦται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς ὀδηγῇ εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἐὰν θέλωμεν νὰ μὴ ἐκπέσωμεν τῆς Πίστεως αὐτῆς. Ὡς Ὁρθόδοξοι πρέπει νὰ καθαιρώμεθα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν μνήμην τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι μὲ πνεῦμα ἐγωιστικὸν καὶ ἀνθρωποκεντρικὸν «νὰ καθαιρώμεν» αὐτὴν θέτοντες ἑαυτοὺς ὡς κριτὰς τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

5) Μετὰ πολλῆς τῆς ἀνησυχίας τὸ Ἅγιον Ὅρος διαπιστοῖ ὅτι ἐνῶ ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς γίνονται πολλὰ παραχωρήσεις καὶ οἰκονομίαι πρὸς τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἀντιθέτως οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐμμένουν εἰς τὰς κακοδοξίας των, αἱ ὅποιαί ἐγιναν ἀφορμὴ τοῦ σχίσματος ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς διασπάσεως τῶν Προτεσταντῶν.

Οὕτως ὁ πάπας ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ὁρθοδοξίας, τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ, δὲν ἐδίστασε νὰ διακηρῶξῃ ὅτι ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου ἔχων «ὡς πρῶτος τὴν εὐθύνην νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς ἐνόητος ὧν, νὰ διασφαλίσῃ τὴν συμφωνίαν τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ πιστότητι, ἐν «τῇ ἀπαξ παραδοθεισῇ τοῖς

παπικὴν διεκδίκησιν τοῦ πρωτείου καὶ μὲ τὴν ἄσκησιν κοσμικῆς ἐξουσίας, στοιχεῖα τὰ ὅποια ἢ κατὰ Ἀνατολὰς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ἀνεκαθεν ὡς σοβαρὰς ἐκκλησιολογικὰς παρεκκλίσεις τοῦ Παπισμοῦ καὶ ὡς τοιαύτας κατεδίκασεν αὐτάς.

ἀγίοις πίστευ) (Ἰουδ. 3)» (Ἐπίσκεψις, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 9). Ὑπεστήριξε δηλαδὴ τὸ ἀλάθητον καὶ τὸ πρωτεῖον, ὑπάρχουν δὲ πολλαὶ ἐνέργειαι καὶ δηλώσεις τοῦ πάπα ὑπὲρ τῆς οὐνίας. Ὑπενθυμίζομεν τὴν σύναψιν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ Βατικανοῦ, ἡ ὅποια ἐνῶ δίκαιοι τὸν παπισμὸν ἀδικεῖ καὶ πλήττει τὴν τροφὸν καὶ Μητέρα τοῦ Ἔθνους Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

6) Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἐκφράζει ἐπίσης τὴν ἀνησυχίαν τοῦ διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ διαλόγου. Εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν ἀντιπροσωπεῖαν συμμετέχουν καὶ οὐνῖται, πράγμα τὸ ὅποιον εἶναι πρόκλησις διὰ τοὺς Ὁρθόδοξους. Ἡ Ὁρθόδοξος εὐαισθησία καὶ ἀξιοπρέπεια ἐπιβάλλει ὅπως πάραυτα ἀντικατασταθοῦν οἱ οὐνῖται ἀπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας, οὐδεὶς δὲ Ὁρθόδοξος διαθέτων ὀρθόδοξον φρόνημα πρέπει νὰ συμμετάσχη εἰς ἐπιτροπὴν, εἰς τὴν ὅποιαν μετέχουν οὐνῖται.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ὡσαύτως ἀνησυχεῖ διότι ἡ Ὁρθόδοξος ἐκπροσώπησις εἶναι ἕως ἀσθενῆς καὶ ἀνεπαρκῆς. Οἱ διαπρεπέστεροι Ὁρθόδοξοι Θεολόγοι δὲν συμμετέχουν εἰς αὐτήν. Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἐπίσης δὲν ἐκπροσωπεῖται, ἐνῶ εἶναι τὸ μόνον Ὁρθόδοξον μοναστικὸν κέντρον, τὸ ὅποιον διατηρεῖ τὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν καὶ Πατερικὴν Θεολογίαν μακρὰν τῶν ἐπιδράσεων τῆς ἐκκοσμικεύσεως καὶ τῆς σχολαστικῆς δυτικῆς Θεολογίας.

7) Οὐδεμία ἀπὸ Ὁρθόδοξου πλευρᾶς δικαιολογεῖται αἰσιοδοξία διὰ τὸν διάλογον καὶ δι' αὐτὸ οὐδεμία σπουδὴ πρέπει νὰ ἐπιδεικνύεται δι' αὐτόν. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐπιέγονται διὰ τὸν διάλογον ἐλπίζοντες ἐκ τῆς προσαρτήσεως εἰς αὐτοὺς τῆς Ὁρθοδοξίας νὰ ἐνισχυθοῦν ἀντιμετωπίζοντες, ὡς γνωστόν, ἰσχυρότατον ἐσωτερικὸν κλονισμὸν καὶ κρίσιν. Τοὺς ἀνησυχεῖ ἐπίσης ὁ αὐξάνων ἀριθμὸς προσελεύσεως πρώην Ρωμαιοκαθολικῶν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Ἡ Ὁρθοδοξία ὁμῶς οὐδένα λόγον ἔχει νὰ ἐπιέλγεται πρὸς διάλογον ἐφ' ὅσον οἱ παπικοὶ μένουσι τόσοι σκληροὶ καὶ ἀμετακίνητοι εἰς τὸ ἀλάθητον, τὸ πρωτεῖον, τὴν οὐνίαν καὶ τὰς λοιπὰς κακοδοξίας των.

Ἡ ὑπ' αὐτάς τὰς συνθήκας ἐπίστευσις τοῦ διαλόγου ἰσοδυναμεῖ μὲ πνευματικὴν αὐτοκτονίαν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων δίδεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ προετοιμάζουν μίαν ἔνωσιν οὐνιτικοῦ τύπου. Ἀράγε, οἱ Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν εἰς τὸν διάλογον, ἔχουν ἀντιληφθῆ τοῦτο;

Τὸ Ἅγιον Ὅρος διακηρύσσει ὅτι δὲν πρόκειται νὰ δεχθῆ τετελεσμένα γεγονότα, χάριτι δὲ Θεοῦ θὰ μείνη πιστόν, ὡς καὶ ὁ Ὁρθόδοξος τοῦ Κυρίου λαός, εἰς τὴν Πίστιν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἐξ ἀγάπης καὶ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, οἱ ὅποιοι οὐσιαστικῶς βοηθοῦνται ὅταν οἱ Ὁρθόδοξοι διὰ συνεποῦς Ὁρθόδοξου στάσεως τοὺς ὑποδεικνύουν τὸ μέγεθος τῆς πνευματικῆς ἀσθενείας των καὶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας αὐτῶν.

Αἱ ἀποτυχοῦσαι ἀπόπειραι τοῦ παρελθόντος δι' ἔνωσιν πρέπει νὰ μᾶς διδάξουν ὅτι διὰ μίαν μόνιμον καὶ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν ἐν τῇ Ἀληθείᾳ τῆς Ἐκκλησίας προϋποτίθεται διάφορος προετοιμασία καὶ δὸς ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἠκολουθήθησαν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ φαίνεται νὰ ἀκολουθῶνται σήμερον».

Ἐμβαθύνοντες εἰς τὸ νόημα καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐφεκτικῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου θὰ ἴδωμεν ὅτι αἱ ἐπιφυλάξεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ εἰς τὸν Διάλογον προήρχοντο οὐχὶ ἔκ τινος φοβίας ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα, τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Διαλόγου, σημεῖα τὰ ὁποῖα ἄλλωστε καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Μικτῆς Προπαρασκευαστικῆς Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν προϋποθέσεων ὑφ' ἃς ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ οὗτος. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι ἔναντιον τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μετὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ Ρωμαιοκαθολικισμῶ. Ἄλλ' εἶναι ἔναντιον τῶν προϋποθέσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας οὗτος ἤρξατο καὶ καλεῖται εἰς τὰ ἐπόμενα ἔτη νὰ συνεχισθῇ.

Ἡ ὡς ἄνω διάκρισις σαφῶς καθορίζει τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δηλοῖ ὅτι αὕτη ὡς πρὸς μὲν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις δὲ ὅμως διατηρεῖ τὰς ἐαυτῆς ἐπιφυλάξεις. Εἶναι ὑπὲρ τοῦ Διαλόγου, ἀλλ' ἔναντιον τοῦ βεβιασμένου Διαλόγου. Εἶναι ὑπὲρ μιᾶς εἰς βάθος καὶ πλάτος ἐμβριθοῦς συζητήσεως καὶ ἐρεύνης τῶν διαφοροποιούντων τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δογματικῶν ἀληθειῶν καὶ ὅλων ἔναντιον τῶν προκατασκευασμένων λύσεων καὶ ἀποφάσεων. Εἶναι δηλαδή ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἄκρα ἀντίθετος πρὸς τὴν ἔνωσιν τύπου Φερράρας-Φλωρεντίας. Ἐπι δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὑπέρμαχος πάσης διμεροῦς καθαρῶς θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς συναντήσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἔναντιον πάσης τυχόν συναντήσεως ἐχοῦσης ὡς κίνητρον πολιτικὰς ἢ ἐτέρας σκοπιμότητας.

Αἱ ἔντονοι ἐπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν τελικὴν σκοπιμότητα τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἴσως νὰ ἦσαν τελείως διαφορητικαί, ἐὰν μὴ καὶ σχεδὸν «ἀνύπαρκτοι», ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν παπῶν Ἰωάννου τοῦ ΚΓ' καὶ Παύλου τοῦ Στ', οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὦθησιν, ὅχι τόσον διὰ τῶν λόγων ὅσων διὰ τῶν πράξεών των, εἰς τὴν οἰκουμηνικὴν ἐν γένει κίνησιν, καὶ δὴ εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ὦθησις ὅμως αὕτη θεωρητικῶς διατηρεῖ τὴν αὐτὴν δυναμικότητα, ἐνῶ ἐν τῇ πραγματικότητι, καὶ δὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐλαττοῦται εἰς τοὺς κόλπους τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα ἐπανερχεται, δι' ὠρισμένων αὐτῆς κινήσεων, εἰς τὸν στεῖρον συντηρητικισμόν, ἤγουν εἰς τὴν πρὸ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου ἐπικρατοῦσαν θεολογικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἣτις ὑπεβόηθει περισσώτερον εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγόνου μεσαίωτος καὶ ἐλάχιστα ἢ καὶ ἥμιστα εἰς τὴν προῶθησιν καὶ καλλιέργειαν ἐνὸς τόσον ἀπαραιτήτου, μετὰ τὰ συντρίμματα τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου οἰκουμηνικοῦ πνεύματος. Θεολογικὸς Διάλογος, καὶ δὴ μετὰ τὴν δύο παραδοσιακῶν Ἐκκλη-

σιών, ως είναι ή Ὁρθόδοξος και ή ΡΚαθολική, σὺν τοῖς ἄλλοις, προϋποθέτει και ἀνάλογον φιλελεύθερον ἐκκλησιαστικοθεολογικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ διαποτίσῃ τὰς ψυχὰς και τὰς καρδίας τοῦ πληρώματος τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δημιουργοῦν, σὺν τῷ χρόνῳ, μίαν νέαν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἣτις δὲν θὰ ἀφίσταται τῆς ἐκκλησιαστικῆς και θεολογικῆς συνειδήσεως τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐξεδηλοῦτο αὕτη διαρκούντων τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰῶνων. Μετὰ μεγάλης ὁμῶς λύπης διαπιστοῦμεν τὴν αἰσθητὴν «ἔλλειψιν» τοῦ νέου τούτου πνεύματος ἐν τῇ ἡγεσίᾳ τῆς ἀδελφῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐξηγουμεθα. Ὁ Προκαθήμενος τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὴν πολυδιάστατον αὐτοῦ προσωπικότητα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ ἀντίπους τοῦ φιλελευθερισμοῦ τῶν Πατρῶν Παύλου Στ' και Ἰωάννου ΚΓ'. Οὗτος ἐμμένει σταθερῶς εἰς τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα τῆς πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου διδασκαλίας τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἀσχεῖ κριτικὴν, ἐνίοτε δριμεῖαν, τῶν ἐπικρατούντων σήμερον πολιτικῶν, οἰκονομικῶν και ἰδεολογικῶν θεσμῶν και συστημάτων ἀποφεύγων ἐν τούτοις συστηματικῶς νὰ θίξῃ, ἔστω και κατ' ἐλάχιστον, τὰς μορφὰς τῆς θεσμικῆς δομῆς τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Οὗτος ἐναντιοῦται εἰς προβαλλομένας ὑπὸ ρωμαιοκαθολικῶν οἰκουμενιστῶν θεσμικὰς ἀλλαγὰς ἐπιδιώκων νὰ (υποτάξῃ), οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως εἰς τὰς αὐστηρὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις τῆς κουρίας, ὑπὸ τῶν ὁποίων διακατέχεται τὸ ἕλον πνεῦμα και σύστημα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω πως σκεπτόμενος και ἐνεργῶν ὁ Προκαθήμενος τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας διστάζει νὰ κἀνῃ τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖνα ἀναθεωρητικὰ θεσμικὰ ἢ δομικὰ βήματα, ἅτινα θὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ διαλύσουν ὀρισμένας ἀμφιβολίας και νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν ἄρσιν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς διαφορᾶς.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος λαμβάνουσα σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν διφυῆ ἰδεολογίαν και πράξιν τῆς Ἁγίας Ἐδρας ἐξέφρασεν, ὡς και ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὀρισμένας ἐπιφυλάξεις διὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὅστις ἤρχιζεν ἐντὸς ἐνὸς κλίματος, ἐν ᾧ ἀνεβιοῦτο, κατὰ τρόπον ἐντονον και ἐνίοτε και προκλητικόν, ἡ περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Summus Pontifex διδασκαλία τῆς Α' Βατικανῆς Συνόδου. Συνεπῶς αἱ ἐπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προέρχονται ἐκ τῆς διακηρύξεως τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ὅτι θὰ παραμείνῃ ἀμετακίνητος και δὲν θὰ παρεκκλίνῃ οὔτε κατὰ κεραίαν ἐκ τῶν δογματικῶν θέσεών του, και δὴ τοῦ ἀλαθήτου και τοῦ πρωτείου, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐδίσταξε νὰ ὁμιλήσῃ ὁ νῦν Προκαθήμενος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἐν Φαναρίῳ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισήμου ἀγγελίας τῆς ἐνάρξεως τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου¹.

1. Ἰδὲ Χρυσοστόμου - Γερασίμου ΖΑΦΕΙΡΗ, Μητροπολίτου Περιστερίου, Ἐπὶ τῇ Παπικῇ Ἐπισκέψει εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἐν Ἐκκλησίᾳ, τ. LVII, 1980, σ. 218-219.

* * *

Παρὰ τὰς ἀρχικὰς ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις ἐνάρξεως τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἢ Διαρκῆς Ἱερᾶ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε τελικῶς νὰ συμμετάσχη κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν Θεολογικὸν Διάλογον. Ἡ κατόπιν μακρῶν συσκέψεων ληφθεῖσα τὴν τελευταίαν μόλις στιγμὴν θετικὴ ἀπόφασις περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸν Διάλογον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὀφείλεται:

α) εἰς λόγους καθαρῶς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἥτις ὑποχρεοῖ αὐτὴν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὅ,τι διὰ κοινῆς διαγνώμης πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πανορθοδόξως ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Β' ἐν Ρόδῳ Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ τῶν λοιπῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων,

β) ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ἐνδομύχου αὐτῆς ἐπιθυμίας οὐ μόνον νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διατήρησιν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περαιτέρω σφυρηλάτησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἥτις εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖα, καὶ δὴ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, καθ' ἣν ἡ Ὁρθοδοξία συναντᾶται μετὰ τῆς συμπαγοῦς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας,

γ) ἐκ τοῦ γενικοῦ αἰτήματος τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι μετὰ μεγάλης ἀγωνίας, ἀποφασιστικότητος, ἐργατικότητος, ἀλλὰ καὶ μετὰ «πάθους», ὠρισμένας φορὰς καὶ εἰς διάφορα γεωγραφικὰ μῆκη καὶ πλάτη, ἀγωνίζονται διὰ τὴν πολιτικὴν, οικονομικὴν, ἐμπορικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἐνότητα λαῶν, κρατῶν καὶ ἔθνῶν,

δ) ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐθύνης ἔναντι αὐτοῦ τούτου τοῦ πληρώματος αὐτῆς,

ε) ἐκ τῆς βαθείας καὶ εἰλικρινοῦς αὐτῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀποφάσεως νὰ συμβάλῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν κυριακῶν λόγων «ἵνα πάντες ἐν ὄσῳ» (Ἰωάν. 17,21),

στ) ἐκ τῆς συμπορείας αὐτῆς μετὰ τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ὡς πρωτόθρονος τῆς Ὁρθοδοξίας Ἐκκλησία καὶ ὡς ἀπολύτως ἀπαραίτητος συντονιστὴς αὐτῆς χαράσσει τὴν γενικὴν διορθόδοξον καὶ διαχριστιανικὴν πολιτικὴν, ἐννοεῖται ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ καὶ συνεννόησει μετὰ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν¹,

1. Περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἰδὲ KONSTANTINIDIS Chrysostomos, Métropolitte de Myra, *Le Patriarcat Oecumenique dans la communion des églises locales*, ἐν *Études Théologiques I*: Τοπικὴ καὶ κατὰ τὴν Οἰκουμένην Ἐκκλησία, Γενεύη, 1981, σσ. 199-217.

ζ) ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως, τὴν ὁποίαν τρέφει πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τῆς ὁποίας ἐπιθυμεῖ, ἐν πάσῃ παρηρησία καὶ εὐλικρινείᾳ, νὰ ἔλθῃ εἰς διάλογον ἀγάπης ἐν ἰσότητι καὶ ἀληθείᾳ, διότι οὐδεμίαν ἀκριβῶς ἔχθραν καὶ μισαλλοδοξίαν δι' αὐτὴν τρέφει, καίτοι δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς διακηρύξεις τῶν ἐκπροσώπων αὐτῆς, καθ' ὅς καὶ Ἐκκλησίαι αὐταὶ (ἤτοι αἱ Ὁρθόδοξοι) ἔχουν Ἱεραρχίαν ἔγκυρον, ἣ ὁποία πρέπει νὰ ἀναδιαρθρωθῇ μὲ τὴν ἰδικὴν μας (ἤτοι τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν)»¹ καὶ

η) ἐκ τῆς ἀδόλου αὐτῆς προθυμίας, ὅπως διὰ τῆς ἐνεργοῦ αὐτῆς συμμετοχῆς ἐν τῷ Θεολογικῷ Διαλόγῳ ὑπογραμμίσῃ, κατὰ τρόπον ὅλως εὐλικρινῆ, εὐθὺ καὶ ἅμα ἀδελφικόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐνοῦντα τὰς δύο Ἐκκλησίας σημεῖα, ἀλλὰ συνάμα καὶ τὰ διαφοροποιοῦντα τὰς σχέσεις αὐτῶν, ἔτι δὲ εἰδικώτερον νὰ θέσῃ, διὰ μίαν εἰσέτι φοράν, τὸ ἱστορικῶς, ἐκκλησιολογικῶς, κανονικῶς, ποιμαντικῶς, οἰκουμενικῶς καὶ ψυχολογικῶς ἀπαράδεκτον καὶ ἀνεπίτρεπτον λίαν θλιβερόν καὶ ἅμα λεπτόν πρόβλημα τῆς Οὐνίας.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω λόγοι, ὡς καὶ πολλοὶ ἕτεροι, τῶν ὁποίων ἡ μνεῖα ἐνταῦθα δὲν εἶναι καὶ τόσον ἀπαραίτητος, ὠδήγησαν τελικῶς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος νὰ συμμετάσχῃ κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν Θεολογικὸν Διάλογον. Οὐχ ἤττον ὅμως ἡ περαιτέρω αὐτῆς συμμετοχὴ θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ πλείστων ὄσων παραγόντων, καὶ δὴ ἐκ τῆς ὀριστικῆς ἄρσεως προκλήσεων ἐκ μέρους τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποφυγῆς τονισμοῦ τῶν ἀπολύτων δικαιωμάτων τοῦ Πάπα ἐφ' ὅλης τῆς Χριστιανοσύνης, προσέτι δὲ καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ θέματος τῆς Οὐνίας μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς ἐπιπτώσεις καὶ προεκτάσεις τόσον ἐξ ἐπόψεως καθαρῶς ἐκκλησιολογικῆς καὶ μυστηριολογικῆς ὅσον καὶ ἐξ ἐπόψεως ποιμαντικῆς².

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς

1. Πρόκειται περὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ Πάπα Πίου τοῦ XII, τὴν ὁποίαν παραθέτει ὁ γνωστὸς εἰς τοὺς κύκλους τῶν Ὁρθόδοξων ρωμαιοκαθολικὸς Ἱερεὺς P. Duprey, ὅστις καὶ ἐντοπίζει τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ θέμα τῆς διοικητικῆς ἀναδιαρθρώσεως (P. DUPREY, Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος, ἐν Ἐπίσκεψις, τ. X, 1979, ἀριθμ. 212, σ. 8).

2. Τὸ θέμα τῆς Οὐνίας λαμβάνει νέαν διάστασιν κατόπιν τῶν ὑπὸ τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας πρὸς τὸν προκαθήμενον τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκφραστῶν ἀνησυχιῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας διὰ τὴν «ἐπικίνδυνον κατάστασιν», ἣτις ἐδημιουργήθη διὰ τῆς τὴν Σύνοδον τοῦ 1946 ἐν Lemberg ἀφορώσης δηλώσεως τῆς ἐν Ρώμῃ συνεληθούσης (Νοέμβριος 1980) συνελεύσεως τῶν Οὐκρανῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ἐδήλωσαν ὅτι θεωροῦσι τὴν Σύνοδον τοῦ Lemberg ὡς μὴ νόμιμον. Ἡ νομιμότης τῆς Συνόδου ταύτης κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν ἐν Ρώμῃ συνεληθόντων Οὐκρανῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων διότι εἰς αὐτὴν ἀπεφασίσθη ἡ κατάργησις τῆς ἐνώσεως τῶν Οὐκρανῶν Οὐνιτῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ ἡ ἐπιστροφή τούτων εἰς τὴν Ὁρθόδοξίαν.

θεωροῦν ἀναγκαίαν καὶ ὅπως ἐπιβεβλημένην τὴν δημιουργίαν τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων εὐοίωνων συνθηκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῆ νὰ διεξαχθῆ ὁ Θεολογικὸς Διάλογος «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» καὶ ἐπὶ ἴσου ἐπιπέδου, ὡς πανορθόδοξως ἀπεφασίσθη πρὸ τινων ἐτῶν. Θεωρεῖ αὕτη ἀπολύτως ἀναγκαίαν τὴν δημιουργίαν καταλλήλου ἀτμοσφαιρας ἀπηλλαγμένης πάσης τυχὸν μονομεροῦς πράξεως καὶ ἐνεργείας ἱκανῆς νὰ προκαλέσῃ δυσπιστίαν, καχυποψίαν, ἀβεβαιότητα, ἔτι δὲ καὶ ἔντασιν ἢ καὶ «ἐχθραν» ἀκόμη εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Πρὸς δημιουργίαν δὲ τῆς τόσο ἀναγκαίας διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον διεξαγωγὴν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου καταλλήλου ἀτμοσφαιρας ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προτείνει, ὅπως συγχρόνως μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἐγκαινιασθῆ τὸ ἔαρ μιᾶς νέας ἐποχῆς εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, νέος τρόπος καὶ νέαι ὁδοὶ καὶ μέθοδοι γεφυρώσεως τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένου σήμερον θεολογικοῦ καὶ ψυχολογικοῦ «χάσματος».

Πρὸς ἐγκαινιασμὸν ἀκριβῶς τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀκολουθοῦσα τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, ἐπιχειρεῖ τὸ πρῶτον αὐτῆς βῆμα λαμβάνουσα μέρος εἰς τὸν Θεολογικὸν Διάλογον, παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις καὶ τοὺς δισταγμοὺς αὐτῆς¹. Ἐναπόκειται πλέον εἰς τὴν ἑτέραν πλευράν, τ.ἔ. εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, νὰ κἀνῃ αὕτη τὸ δεύτερον βῆμα.

Ὡς τοιοῦτον δὲ βῆμα καὶ ὡς ἀπλῆν ἐκδήλωσιν καλῆς θελήσεως καὶ ὡς ἔκφρασιν ἐμπεδώσεως τοῦ Διαλόγου τῆς ἀγάπης θὰ εἶναι καλόν, ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν προτείνῃ εἰς τὴν ἀντίστοιχον ρωμαιοκαθολικὴν τοιαύτην νὰ προβῆ εἰς δήλωσιν, δι' ἧς θὰ παύσῃ εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐκλαμβάνῃ, οὐ μόνον θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς, τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολὴν ὡς terra missionis, δεύτερον δὲ ὅτι ἡ Οὐνία δὲν ἀποτελεῖ καὶ δὲν πρέπει ἄλλως τε νὰ ἀποτελέσῃ γέφυραν ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀποτελεῖ αὕτη μεγάλο κώλυμα, τὸ ὁποῖον βλάπτει ἀνεπανορθώτως τὰς καλὰς διαθέ-

1. Περιττὸ νὰ τονίσωμεν ἐναυθὰ, ὅτι αἱ ἐπιφυλάξεις αὗται τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν προέρχονται τόσο ἐκ τοῦ παρελθόντος ὅσον καὶ κυρίως ἐκ τῆς ἐπικρατούσης σήμερον παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ θεολογικοῖς κύκλοις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας θέσεως ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ δυσχερέστερον καὶ τὸ πλέον εὐαίσθητον καὶ νευραλγικὸν σημεῖον τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ καθηγητὴς De Vries, ἐκφράζων τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ρητῶς καὶ ἀπεριφράστως ὡμολόγησεν, ὅτι «ἡ Ρώμη δὲν εἶναι ἐτοίμη νὰ ἀποδεχθῆ τὰς προϋποθέσεις ταύτας (sc. τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος), ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Στ', ὁ ὁποῖος εἶναι λίαν πεπεισμένος περὶ τοῦ πρωτείου του, θὰ παρητεῖτο τῆς δικαιοδοσίας του ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς: εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃ κανεὶς ψευδαισθήσεις» (Auf dem Weg zur Einheit des Glaubens. Erstes ekklesiologisches Kolloquium, Wien, 1-7 April 1974, Innsbruck, Hrsg. im Auftrag Pro Oriente, 1976, σ. 157).

σεις τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, περιορίζει τὰς προσπάθειάς καὶ δυνατότητας τὰς ἀποβλεπούσας εἰς τὴν ἔνωσιν αὐτῶν, δυσκολεύει πάρα πολὺ τὸν Θεολογικὸν Διάλογον, δημιουργεῖ δυσπιστίαν καὶ δυσφορίαν, ἔτι δὲ καὶ ἀμφιβολίας διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν σκοπιμότητα τῶν ὅσων μέλλουσι νὰ λεχθῶσι καὶ ἀποφασισθῶσιν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐπιπροσθέτως ἡ διαιώνισις τῆς Οὐνίας καὶ γενικώτερον τοῦ προσηλυτισμοῦ εἰς βᾶρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περιπλέκει ἔτι περισσότερον τὸ διαφοροποιοῦν καὶ ἅμα διαιροῦν τὰς δύο Ἐκκλησίας βασικὸν θέμα τῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ οὐδόλως συντείνει εἰς τὴν εἰλικρινῆ συνάντησιν τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἡ ὡς ἄνω σαφῆς θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οὐδόλως σκοπεῖ νὰ δυσκολεύσῃ τὸ ἔργον τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ τούναντίον νὰ διευκολύνῃ τοῦτο ἐφιστῶσα ἐκ τῶν προτέρων τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ βασικοῦ τούτου θέματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πραγματικὴν γ ἄ γ γ ρ α ι ν α ν μέσα εἰς τὸν χῶρον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ὁποίου ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ καταστρέψῃ τὴν διὰ πολλῶν κόπων καὶ μόχθων ἐπιτευχθεῖσαν οὐ μόνον ἐσωτερικὴν ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικὴν ἐνότητα τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν¹.

(Συνεχίζεται)

1. Τὸ παρὸν κεφάλαιον κατετέθη εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Πανορθοδόξου ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ἐπιτροπῆς, ὅπως καταχωρηθῇ αὕτη εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς πρώτης Συνελεύσεως τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Πάτμῳ-Ρόδῳ.